

Dags att lyssna till den tysta kunskapen

Oförtjänt i skuggan av allt det teoretiska vetande som präglar utbildningen är det mer handfasta och erfarenhetsmässiga praktiska kunnandet. En ny antologi samlar klassiska texter om den praktiska kunskapens ovärderliga men svåråtkämpliga karaktär.

Redan en snabb blick på den vardagliga användningen av begrepp som "veta", "kunna" och "förstå" avslöjar att dessa är långt ifrån några entydiga begrepp. Att veta när det är dags att lägga ned sina vapen i en affekterad diskussion, att kunna laga punktering på en cykel, att vara förmögen att älska, att förstå vad det innebär för någon att förlora jobbet – detta är väsentligen någonting annat än att veta vilket språk man talar i Kenya, att närmare kunna förklara varför det finns så lite blåbär i år, att vara förmögen att räkna ut omkretsen på en cirkel eller att förstå Einsteins relativitetsteori.

Trots denna mångtydighet har den filosofiska reflektionen kring människans kunskap och dess möjlighetsvillkor – epistemologin eller kunskaps-teorin – alltid haft en tendens att ta sin utgångspunkt i fenomen liknande de sistnämnda. Inom kunskaps teorin har den teoretiska kunskapens "veta att" inte bara varit det främsta studieobjektet, utan också fungerat som förebild och modell för vad kunskap över huvud taget innebär. Kunskaps-teori har närmast blivit synonymt med vetenskaps-teori. Därmed har den praktiska kunskapens "veta hur" om inte lämnats outforskad så åtminstone spelat en underordnad roll för den epistemologiska reflektionen. Den praktiska kunskapen, eller "färdighetskunskapen", har sällan tematiserats i sin egen rätt och särskilt utan har ofta betraktats som blott applicerad teori.

En starkt bidragande orsak till detta är att det bakom rubriken praktisk kunskap gömmer sig ett betydligt bredare och mer svaröverskådligt spektrum av kunskapsformer än vad som är fallet med den teoretiska kunskapen. Dessutom tar vi i mångt och mycket dessa kunskapsformer för självklara och vi kan inte testa dem på samma sätt som vi kan testa vetenskapliga teorier. Den praktiska kunskapen har vi till stora delar förvärvat genom att helt enkelt leva ett mänskligt liv, med allt vad det innebär, och den genomryrar vår vardagliga tillvaro på ett annat sätt än den teoretiska kunskapen. Därför är den praktiska kunskapen något som vi sällan ens tänker på i termer av att vara just kunskap; den verkar liksom sitta mer i kroppen än i knoppen.

Därmed är det också svårare att medvetandegöra den praktiska kunskapen och formulera den i ord. Tänk efter själv: hur ska vi beskriva den kunskap som manifesterar sig i det faktum att vi kan simma, samtala, direkt känna igen ansikten eller identifiera känslomässiga uttryck; att vi kan trösta någon som gråter, förstå att det är fel att slänga tomburkar i naturen, eller veta att detta verktyg inte är lämpligt för det här jobbet? Behöver vi ens kunna beskriva den? Till skillnad från hur det är med den teoretiska kunskapen så kan vi väl ha den praktiska kunskapen utan att behöva kunna formulera den i ord? Är inte detta närmast en definition av den praktiska kunskapen – att den är "tyst"?

År 2001 inrättades vid Södertörns högskola ett centrum för forskning och utbildning inom den praktiska kunskapens teori. Centrum för praktisk kunskap. Knuten till verksamheten är sedan 2009 utgivningen av en skriftserie – "Södertörn studies in practical knowledge" – i vilken turen nu kommit till den stundade volymen, redigerad av Jonna Hjerström Lappalainen: "Klassiska texter om praktisk kunskap". I denna ambitiöst upplagda antologi – som försöker samla upp ämnestone en del av den teoretiska grunden för den forskning som bedrivs vid

Centrum för praktisk kunskap – får vi ta del av en brokig samling översatta texter av så skilda författare som Aristoteles, Hannah Arendt, John Dewey, Karl Jaspers, Max Weber, Hans-Georg Gadamer, Paul Feyereabend, Ludwik Fleck och Martha Nussbaum med flera. Boken uppvisar också det vida fält av frågeställningar som den praktiska kunskapens teori spänner över. Till exempel: Hur ska man definiera en professionell praktik? Vad innebär det egentligen att "lära sig av erfarenheten"? Vad spelar känslorna för roll i tänkandet och i förvärvandet av kunskap? Hur utvecklas ett estetiskt vetande? Vilken karaktär har förnuftsreflektion inom det praktiska handlandet? Och i hur hög grad vilår även den vetenskapliga forskningen på en tyst praktisk bakgrund kunskap som man i egenskap av forskare på ett till stora delar okritiskt sätt har socialiserats in i?

Men varför, kan man fråga sig, är det över huvud taget viktigt att studera, belysa och teoretiskt artikulera den praktiska kunskapens inre struktur och förutsättningar? Kan vi inte bara låta den fortleva i sin tysta existensform? Den verkar ju så att säga funka

Platon pekar upp mot idernas värld medan Aristoteles, med "Den nikomachiska etiken" i sin hand, föredrar att hålla sig nära det praktiska och konkreta. Detalj ur Rafaels "Skolan i Aten", 1509-11.

ändå. Det finns förstås många svar på den frågan, men ett svar som omedelbart infinner sig är att inom arbetslivet har den praktiska kunskapen, yrkeskunskunden, en tendens att sedan många år tillbaka undervärderas. Om man gör sig blind för den praktiska kunskapens särart och oreflekterat betraktar den som blott applicerad teori och regelföljande, så kan det få vida följdverkningar för hur man organiserar utbildning och produktion. Till exempel: den praktiska träningen och lärlingskapet tonas ned till förmån för teoretiska och mer "vetenskapliga" studier, eller maskinell arbetskraft betraktas som likvärdig eller till och med överlägsen mänsklig.

Mellanmänniska kunnande som genomryrar relationsbaserade yrken som lärare, polis, läkare, socionom eller psykoterapeut. Den klassiska texten om det mellanmänniska kunnandets inre karaktär och förutsättningar står att finna i den sjätte boken i Aristoteles "Den nikomachiska etiken" – en text som närmast är att betrakta som en urkund inom den praktiska kunskapens teori och som i utmärkt nyöversättning av Charlotta Weigelt också får inleda den aktuella antologin.

Aristoteles tänker sig att den praktiska kunskapen är uppdelad i två olika former: "kunnighet" eller "konst" (*techné*) och "kloket" (*frónesis*). Medan kunnigheten eller konstfärdigheten i Aristoteles mening avser ett slags hanteringskunnande som syftar till att framställa saker enligt en förinställning om en färdig slutprodukt, så avser kloket den form av mellanmänniskt kunnande som är ett mål i sig och med hjälp av vilket vi på ett gott och omdömesgillt sätt kan handla och orientera oss i det sociala livet. Kloket har en särpräglad form på så vis att den förutsätter karaktärsdanning eller etisk fostran (etik: från grekiskans *ethos* – sedvänja, karaktär); alltså ett kunnande som inte främst vilår på utbildning, utan på själslig bildning.

Den etiska fostran eller bildningen innebär i ideala fall inte bara uppkomsten av vissa konformerade betendemönster, utan innebär snarare framväxten av en *hållning* eller ett perspektiv inom ramen för vilket saker och ting vinner mening och organiserar sig i termer av att vara viktiga, ovidkommande, sanna, falska, lockande, fränsötande, och så vidare. Därmed – genom att den själsliga bildningen närmare bestämt innebär framväxten av en betydelsefull värld, en spelplats för motivationer och affekter – så skänker bildningen också bakgrunden till, och på så vis möjliggör, sådana saker som kloka bedömnings-, överväganden, ansvar och beslut.

Tänk till exempel på vad vi menar när vi i utomvetenskapliga sammanhang talar om att någon är en "bra psykolog". En bra psykolog, i denna mening, syftar ungefär på någon som kan använda sitt eget perspektiv som ett slags förståelseresurs, alltså någon som kan använda sin egen erfarenhet, sensitivitet och emotionella rörlighet för att förstå det yttre och inre sammanhang inom vilket den andre personens beteenden och känslor vinner någon form av begriplighet. Detta är kloket, *frónesis*. Och sådan kunskap kan man inte förvärva genom att skriva in sig på en universitetskurs, och de observationer på vilka kunskapen vilar görs inte i vetenskapliga laboratorier. Snarare syftar vi i detta fall på en form av kunskap som i första hand är grundad på erfarenheter i vilka man själv är inlöst involverad i egenskap av psykologiskt subjekt, och som måste göras inom ramen för det levande livets egen trafik. Vi syftar på en form av kunskap som bäst kan beskrivas i termer av människokännedom och omdömesförmåga, något som till exempel en bra författare kan visa prov på i sitt sätt att teckna karaktärer och livsöden.

Att förvärva genuin psykologisk kunskap, att verkligen *lära känna* det som vi kallar för det psykiska, kräver därför engagemang och själslig flexibilitet, det vill säga personliga kvaliteter, och inte – åtminstone inte i första hand – experimentella metoder och vetenskapliga teorier. Därför finns det i dag ingen begreppslig motsägelser i tanken att en professor i psykologi, någon med utprägglade expertkunskaper i det akademiska psykologlämnet, samtidigt kan vara en urusel psykolog – låt säga helt sakna känsla för varför hans tonåring är så arg över att behöva följa med sina föräldrar på semester.

Denna typ av grundläggande psykologiskt kunnande är i dag djupt undervärderat då samhällets professionella sätt att handskas med psykiskt lidande människor alltmer har kommit att få karaktären av applicerad och manualiserad vetenskaplig kunskap, något som inte minst visade sig när högskoleverket för några år sedan drog in examensstråten för ett antal psykoterapeutiska utbildningsinstitut med gamla anor. Enligt högskoleverket saknade dessa institut i alltför hög grad vetenskaplig förankring. Bland annat tyckte man att deras utbildning var baserad på för gammal litteratur. Här blev det uppenbart att högskoleverket föreställde sig den goda psykoterapeuten som något av en teknisk förvaltare av de senaste forskningsrönen, vilket förstås diskvalificerar Dostojevskij, Proust, Freud eller Heidegger som författare att ta på allvar i bildandet av psykoterapeutens själ.

Johan Eriksson är fil dr i teoretisk filosofi och privatpraktiserande psykoanalytiker.

SEDAN
1918

Redaktör
Ludvig
Hertzberg
understrecket
@svd.se

svd.se

Läs även
"Handfast
förvar för
praktisk
intelligens"

av Merete
Mazzarella
(16/1 2014).
svd.se/

under-strecket